

A józanság pólusa

„Szállj le! s vígasztald meg az árvaságot
Béke, mennyeknek koronás leánya!
Hajh! sok országok szava kér, jelenj meg
Már valahára.”
(Virág Benedek: Békesség-óhajtás)

2009. szeptember 4-én Keresztury Dezső fővárosi, Semmelweis utcai lakásánál emléktáblát avatunk. Két polgármester, egyben országgyűlési képviselő: a kerületből Rogán Antal, a szülővárosból Gyimesi Endre mond avatóbeszédet. Eldurvult közéletünkben üdítő hallgatnunk, milyen visszafogottan, kulturáltan, tárgyyszerűen emlékeznek meg Egerszeg nagy szülöttének életéről, munkásságáról. De hiszen más nem is illene hozzá! Amikor a költő *A józanság lángelméi* című versében Deák Ferencet és Arany Jánost állította elének példának, egyben versbe foglalta saját etikai, közéleti, politikai hitvallását is – és ez mennyire időszerű, különösen napjainkban!

Néhány száz méterre, a Deák Ferenc utcában, az egykori Angol Királynő helyén évek óta másik márványtábla emlékeztet az utca névadójára, a józanság közéleti lángelméjére, a magyar történelem egyik legnagyobb, legeredményesebb alakítójára. A megyénkből indultak, a főváros szívébe értek, és adták át egész nemzetünknek azt a zalai üzenetet, melyet megkísérlek megfogalmazni.

Induljunk nagyon régről! 1232-ben Kehidán a zalai nemesek öntudatából, önszerveződéséből megszületett a nemesi vármegye, ami évszázadokra keretet adott már egész hazánk életének. Különös véletlen, hogy miután rendeltetését betöltötte, 1848 márciusában szintén Kehidához kötődött az elhalása is: Deák Ferenc itt élt, mikor elfogadta Batthyány Lajos felkérését az igazságügyi tárcára, és többéves országgyűlési távolléte után újból elvállalta, hogy megyénk követe legyen az Országgyűlésben. Azonnal útra kelt Pozsonyba, és mire odaért, a vármegye közgyűlése Egerszegen hivatalosan is követté választotta. Ez volt a nemesi vármegye utolsó választása! Hogy aztán már éppen Deák igazságügy-minisztersége alatt, a rövidesen megszülető új törvény alapján átadja helyét az újnak, korszerűnek: a népképviselői országgyűlésnek.

Elgondolkodtató, hogy 1847-ben miért egyedül Deákot kérték fel társai, az először párttá szerveződő szabadelvűek, hogy szerzőként jegyezze az átalakulásunkat megalapozó legfontosabb eszmei és gyakorlati dokumentumot, az első sikeres pártprogramot, az *Ellenzéki Nyilatkozatot* – bár nem kizárólag az ő szellemi terméke volt. Arra gondolhattak, hogy sikere érdekében ahhoz kössék személyében is, akit minél több ember elfogad, minél kevesebb utasít el? E programból aztán – éppen kilenc hónapi „kihordás” után – meg is született a korszerű Magyarország. Megalakult első kormányunk Batthyány Lajos vezetésével, benne a szabadelvű ellenzék gyakran eltérő utakon járó meghatározó egyéniségei, Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös, Szemere és társaik a történelmi jelentőségű, gyökeres átalakulásunk érdekében együtt akartak és tudtak működni. Hetek alatt megszülettek az áprilisi törvények, fél év alatt kialakultak a korszerű magyar állam alapintézményei. Kehida, a deáki szellem azóta is meghatározza életünket – akkor is él, hat, ha nem foglalkozunk vele.

Gondoljunk el: Deák pályája miért innen indult el? Véletlenül, szülei génjeinek és környezetének alkalmi kombinációjából vált-e csak a haza bölcsévé – vagy közrehathattak-e ebben általánosabb, mélyebb összefüggések is? Hiszen általa Zala nem először szólalt meg sorsfordító időben: itt élt Zrínyi Miklós is, aki megírta a magyar közéleti irodalom egyik csúcsát, *Az Török áfiumot* – az akkori jövő lehetséges programját.

Biztos választ persze nem adhatok. Az Árpád-korig visszanyúló történetű zalai család tagjaként biztosan elfoglalt is vagyok. De úgy érzem, kell lennie valamiféle mélyebb összefüggésnek, ami miatt egyéniségük éppen itt vált ilyenné. Alátámasztására néhány tény szeretnék egymás mellé állítani. Köztük aligha vezethetünk le mindig olyan oksági összefüggéseket, amelyek az arisztotelészi logika szigorú követelményeit kielégítenék. Inkább gondoljunk a jungi szinkronicitásra, amely a „véletlenek” tűnő összefüggések mögötti mélyebb rendszert kívánja feltárni. Hogy ezeket a tényeket mennyiben kötik össze valódi kapcsolatok, bárki döntse el önmagában. Legfeljebb megvonja a vállát: léteznek véletlenek. Bár ennyi egyszerre...

*

Ha hazánk jelenlegi területi egységeit felsoroljuk, a fővárossal szoktuk kezdeni. Betűrendben az ellenkező pólus, a befejezés – éppen Zala. Ha a központból indulunk útra, ez a megye földrajzilag is egyben a főváros egyik ellenpontja, az ország egyik legtávolabbi sarka. Nyugat felé, Dél felé. Vagy, ahogy Zalaegerszeg egykori városi organistája, Varnus Xavér fogalmazta meg 1993-ban, az egerszegi nemzetközi organofesztivál mottójában: „*Európa felé*”.¹ Nem a napi aktualitások, még kevésbé a tértkép nyilvánvalóságának szintjén.

Zaláról különben sem mint a mai földrajzi határai közötti területről szeretnék beszélni, hanem az itt élő emberek mindenkori közösségéről. Történelmietlen lenne, ha kihagynánk azokat, akik életüket zalaiként élték le, de egykori lakóhelyük jelenleg máshová tartozik: a Balaton északi partjának nagyobb része Veszprém megyéhez, a Mura-menti vidék, Alsólendva központtal Szlovéniához, Csáktornya környéke, a Muraköz pedig Horvátországhoz.

Amit most végiggondolok, jobb híján „zalaiságnak” nevezem. Valamiféle stílust, viselkedésmódot értek ezen. Emberközelséget, ősi gyökerű, elzártságában talán jobban megőrzött, természetes emberséget. Az irodalomnak, művészeteknek, politikának és a leghétköznapibb életnek – az ember különböző megnyilvánulásainak nagyon egyszerű, nyilvánvaló ötvözetét. És mindenekelőtt a másik ember korrekt tiszteletét.

Kiindulásként járjuk végig egy egykori zalai város, Csáktornya, a már régen is főként, ma pedig szinte teljesen horvát lakosságú Čakovec sétálóutcáját. Ez szinte a magyar és a zalai történelem szimbóluma: a Zrínyi-vártól a Göncz-patikáig tart. Egyik végén a reneszánsz főúr, Zrínyi Miklós zalai főispán – vagy a gyökereiben és báni méltóságában ugyanakkor horvát Nikola Zrinski-Šubić – vára, aki ha lehetett, lelkével, „pennájával” gazdagította kultúránkat, ha kellett, karddal harcolt a betolakodó idegenekkel szemben. Aki a *Szigeti veszedelemben* gondolatait, ideáljait hősként meghalt dédapjával mondatta ki a vérségi kapcsolat és névazonosság különleges pszichológiai közös burkában. És aki tulajdonképpen közéleti irodalmunk és politikai gyakorlatunk egyik legmeghatározóbb, valóban összhangot kereső, integráló alakjaként valamennyi magyar – egyben magyarországi – számára adott programot a „török áfium” ellen. Ahogy ő nevezte a címben: „orvosságot”. Hosszú ideje tartó válságos helyzetben reálisan szembenézett korabeli belső és külső valóságunkkal, mikor a magyarságot az önzések, országhatárok, vallási villongások nemcsak három, de számtalan részre szabdalták – és mindezek ellenére mégis látott esélyt a közöset megtaláló, összefogásunkat meggyőzően hirdető politikára. Ebben az írásában legtömörebben mondta ki a legfontosabbat: „*Ne bántsd a magyart!*” Ha ez megfogadják, miért ne segíthetnénk békében egymást? Bárkivel, kölcsönösen...

Az utca másik végpontján a szó szerinti gyógyításra került a hangsúly – de csak a hangsúly. Ott található Göncz Lajos² egykori patikájának kétszintes épülete³, aki annak a zalai köznemesi közösségnek volt helybeli tagja, melyet elsősorban az 1848–49-ben miniszterré emelkedett Deák Ferenc

¹ Varnus Xavér tőle megszokottan polgárpukkasztó mottója ez volt a fesztivál műsorfüzetén: „*Igaz, hogy Zalaegerszeg kétszázhusz kilométerre van Budapeستől, de Európa felé.*”

² Életrajza megtalálható Bona Gábor tanulmányában: *Az 1848/49-es honvédhadserg Zala megyei születésű tisztjei.* In: *A szabadságharc zalai honvédei*, Zalai Gyűjtemény 33, Zalaegerszeg, 1992. – 24-25. oldal.

³ Amikor utoljára ott jártam, a sétálóutca és a Varasd felé vezető utca sarkán álló kétszintes épületben bútorbolt működött.

és Csány László neve fémjelzett. A nemes úr azonban már polgári hivatást választott, a szó köznapi értelmében adott a rászorulóknak orvosságot. De amikor a haza veszélybe került, békés foglalkozása ellenére fegyvert fogott, a szabadságharcban századosi rangig vitte.

A gyógyítás, az orvosság a természetes harmónia helyreállítását szolgálja. Akár testünkben, akár lelkünkben. Akár egy ország, akár egy ember számára. Vagy – amennyiben szerény eszközeivel erre is hatni képes, akár az emberiség összhangját, igazi, egyre mélyebb önmagára ismerését is valamennyire elősegítheti.

Ha jól emlékszem, a „zalaiságról” és e kis elmélkedésem néhány tényéről, időnként meglepő, „véletlenszerű” összefüggéseikről először 1991 tavaszán, az egerszegi városháza erkélyén éppen Göncz Lajos dédunokájának, a negyvennyolcas szabadelvű zalai generáció másik leszármazottjának tettem említést. 1990. áprilisi első tihanyi beszélgetésünk óta éreztem, értjük egymást, egyik megtisztelő dedikációja szerint: barátként.

Göncz Árpád a könyvhét országos megnyitójára érkezett. Többféle minőségében. Néhány hónapja még az Írószövetség elnöke volt, azóta azonban kilépett az irodalom barátainak és a Demokratikus Ellenzék tagjainak viszonylag szűk ismertségi köréből. E helyszínt választotta vállaltan zalaiként, régi zalai család tagjaként⁴, hogy új és régi közéleti minősége határán a könyvhetet itt nyissa meg – és persze okozzon fejfájást a biztonságiaknak, mikor mindenféle szabálynak fittyet hányva dedikált, könyvet nézegetett, beszélgetett, vagy éppen sörözött a tömegben.

*

1996-ban, középiskolám, a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium létesítésének százéves évfordulóján, életre szóló élményeket kaptam. A beszédekből, beszélgetéseinkből régi és újabb ismerősökkel, az egykori tanítványok kétszer közel négyórás művészeti gálaműsorából. Azzal is, hogy az iskola volt diákként megnyithattam a második ötven év történetéről készített kiállítást, utána pedig jogásznak készülő fiatalokkal beszélgethettem.

A beszédet így kezdtem: egy intézmény centenáriuma önmagában igazolja, hogy életképes, benne maradandó értékeket hoznak létre. A szellemi igény, amely testet öltött az egerszegi születésű kultuszminiszter, Wlassics Gyula működésének idején az iskolaalapításban, a megelégedett bizalmat az itt megszerzett tudással, szellemmel bőségesen visszaszolgáltatta hazánkban. Érdekesség, jó példa erre, hogy a második ötven év kezdetekor, a magyar kultúra sorsát, az ország szellemi épülését is meghatározó nehéz történelmi helyzetben már éppen az iskola tanítványa, egy másik egerszegi születésű kultuszminiszter, Keresztury Dezső állt a tárca élén.

Az egyik osztályteremben közel óra hosszat beszélhettem a gyerekeknek – az akkori alkotmány-előkészítő bizottsági munkánk kapcsán –, nemcsak jogról, de filozófiáról, pszichológiáról, történelemről, irodalomról is. Arról is, hogy szerintem hogyan lehetne jobbítani ennek a sokat szenvedett kis országnak a sorsát. Negyedikként kaptam szót. Féltem, hogy fáradtak lesznek a megelőző három előadás után, de azonnal fölvilanyozódtak. Nagyon okosak voltak. Az egyik kislánynak – idő szűkében – csak fölajánlani tudtam, hogy kérdéséről akár órákig is beszélgethetnénk. Azt hiszem, hazai közéletünk egyik legfontosabb problémájára tapintott rá. Előtte az „önmegvalósító” és „követő” viselkedés jungi szembeállításáról beszéltem. A kislány felvetette: nálunk bármennyire is sok a tehetséges, önmegvalósító, kibontakozásának szabadságát igénylő ember, a demokrácia szabályai szerint mégis a jóval több utánczó dönti el, ki kormányozzon. Hogyan érhetnénk el, hogy értsék meg: saját érdekük is, hogy az erre legalkalmasabbak, legértelmesebbek, legtisztességesebbek kerüljenek hatalomra...

Nem sokkal később az épület főbejárata előtt Németh János keramikusművész barátom Zala György Deák-mellszobrának új példányát avatta, melyet a jelenlegi névadó, Zrínyi Miklós szoborportréjával szemben állítottak fel. A gimnázium korábban Deák nevet viselte, de a negyvenes évek végén ettől meg kellett válnia, mert a kor szélsőségesen forradalmi, radikális szelleme őt leárusította. Mégis volt annyi bölcsesség az új névadókban, hogy az iskolát a megye másik nagy közéleti sze-

⁴ Bár ő már Budapesten született.

replőjéről kereszteljék át. Most viszont, az utókor igazságszolgáltatásaként egymással szemben állhat a két névadó, az ország talán két legnagyobb – nem koronás – integrálójának a szobra, szinte szemléltetve, hogy az iskola két neve is a bennük közöset emelte ki. És a gyerekek minden nap e két alkotás, energiát adó és ébresztő pólus között érkeznek az épületbe...

Németh János, a művész, a két nagy zalai politikusról beszélt, valamint ahogy én, a jogász és képviselő egy órával korábban – többek között –, a közös nemzeti tudatot megszólító két legfontosabb budapesti szoborszimbólum kapcsán zalai alkotóikról, Zala Györgyről és Kisfaludi Strobl Zsigmond-ról. Nem beszéltünk össze, mégis teljesen összhangban állt, amit mondtunk. Nem véletlenül. A két-két politikus és művész, úgy tűnik, másokkal együtt valami mélyebb közösnek a hordozója. Olyan magatartásnak, beállítódásnak, amely a maga csendes módján nem elhanyagolható mértékben hozzájárult hazánk pozitív történéseihez.

Utána beszélgetünk Jancsival. Végtelenül egyszerű, szerény művész, aki egyik megszemélyesítője a mai Zalának. Bájosan vaskos kerámiáiban talán legtisztábban jelenik meg Göcsej, Egerszeg lelke. Anyaga is maga Göcsej: az agyag. Nemcsak szerte az országban láthatók a művei, de Ausztráliában, Indiában, Kanadában szintén. És mindig itt élt. 1994-ben néhány napot együtt töltöttünk Bulgáriában, hogy előkészítsük a Várnába tervezett Hunyadijának felállítását. Kedvességével, emberségével ott is mindenkit levett a lábáról. Most is értjük egymást. Rákérdezek, mit szól ahhoz, amit a két budapesti szimbólumról mondtam.

Harmadik alkotásról is faggatom, az ő hévizi, mandalára emlékeztető, nagyméretű kerámiájáról, melyben agyagból, a sumérek, akkádok ősi módján varázsolta elő a világot, a jint és jangot, a napot és holdat, a nappalt és éjszakát, a fényt és sötétséget, a nőt és férfit, a fiatalsgot és öregséget, a négy évszakot, az embert, állatot, növényt és élettelen(?) világot. Ez a mikrokozmosz hat, vonz kifelé is: a kompozíció aljáról a habok maguktól emelkednek, közelednek felé, mint dagálykor a tenger hullámai a hold felé. Nemcsak várnak, hívnak, szölongatnak, mint Ady versében, miközben vég nélkül harcol a Nagyúrral. Ez a belső és külső harmónia így nemcsak általában a világ – hanem a világ Zala lelkének és ősi anyagának egymásra talált tükrében.

Elmondom, amit a három szimbólumról gondolok. Mit szól hozzá művészként? Egyetért. Ő hozza szóba: lehet, hogy nem az alkotók tudata hozta létre ezt a rendszert. Hiszen az alkotásban mennyire a tudattalan működik... Továbbgondolom: onnan pedig mi – vagy még inkább ki – hat valójában felszíni énünkre?

*

Térjünk hát rá a két budapesti alkotásra. A főváros élete két emlékmű között lüktet – és ezek Zala szellemének ajándékai: az alsólendvai Zala György és az alsórajki Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotásai. Szinte kiegészítik egymást, igazán együttesen adják át üzenetüket 1896-ból és 1946-ból, éppen ötven év különbséggel – és ismét a két egerszegi születésű kultuszminiszter idejéből. A két időpont között a magyar és a világtörténelem legnagyobb krízise zajlott le: két világháború, tizenhat apokaliptikus év 1929-től 1945-ig, itthon államunk többszöri radikális átalakítása, ezeréves területünk széthordása, a magyar lakosság harmadának elcsatolásával. A két alkotás e fél évszázad végpontjain nemcsak saját korának hangulatát fejezi ki, nemcsak ezeket az életünket, sorsunkat alapjaiban átalakító, megrendítő változásokat szimbolizálja, de mindezek mögött a mégiscsak megmaradó állandóságot is.

Zala György műve a múltat, a gyökereket jelképezi. A Városligetben, a Hősök terén, a pesti síkon áll, a városközponttól északkeletre, Verecke és a távoli őshaza felé. A már itt született történelmi személyiségeink, sok harcos és alkotó férfi szoborcarnokának fókuszában a hét vezér csoportját találjuk, akik ide vezettek minket. Közülük magasra emelkedik Gábriel arkangyalként egy tiszta vonalú nőalak, az élet folyamatosságának, a „csak azért is” megtörhetetlen optimizmusának megszemélyesítője.

Kisfaludi Strobl Zsigmond szoboregyüttese a főváros központjától délnyugatra, a budai Szent Gellért-hegyen ugyancsak elválaszthatatlan részévé vált fővárosunk arculatának. A kompozícióban a lent és fent, a férfias erő(szak) és nőies harmónia, a fehér és fekete, a hármasság és a negyedik

kontrasztja egyszerre hat. Három erőt sugárzó, sötét színű férfi közül emelkedik egy nő a hegy csúcsáról még magasabbra. A férfiak egyikét, a géppisztolyos szovjet katonát, a rendszerváltás után eltávolították, de az eredeti kompozícióban ez jelentette legmarkánsabban, legvilágosabban az ellenpontot: éppen ő állt a mélyben a központi szobor alatt, egyszerre jelképezte azt, aki a náciaktól szabadította fel, de új rabtartó őré is. Kétértelmősége tehette alkalmassá, hogy mind a szovjet megszállók, mind hazai csatlósai csak a patetikus hőst lássák benne. A kompozíció így, a megrendelők várakozásaival szemben, összehatásában azt is sugallhatta: ezt a letisztult vonalú nőalakot a lába alatt terpeszkedő három marcona férfi gyűrüje sem képes visszatartani, hogy az ég végtelensége felé törjön. A magyar szabadság jelképeként, kezében az alkotó béke olajágával – hogy túlélje az aznap múlandóságát. Mennyire hasonlóan, mint a millenniumi emlékmű angyala! Vagy akár a Tragédia londoni színeben az életet őrző örök nőiség másik megszemélyesítője, a sírokon átlépő Éva.

*

Folytassuk, keressük az eseti példák után az általánosabbat. Országunknak, a magyarság településterületének ez a délnyugati sarka a történelem során nem hívta fel magára a figyelmet nevezetes csatákkal, forradalmakkal. A nyugalom, türelem jellemezte. Csöndességéből többször is akkor lépett elő, mikor összefogásra, békére volt szükségünk. Ezt leghívebben a dióskáli Virág Benedek *Békeség-őhajtása* fejezi ki.

Zala az első magyar nyelvemlék⁵, az első dunántúli kőszínház⁶, az egyik első megyei könyvtárépítési mozgalom⁷, az első európai agráregyetem⁸ földje. És mellette azé a magabiztos öntudaté, amely hazánkban először Kehidán teremtette meg a területi önkormányzatiságot.

Ami a két nagy integrátort, Zrínyit és Deákot össze kapcsolja, nemcsak őket jellemzi. Csak néhány példát sorolok fel, tartva attól, kiket hagyok ki... Innen indult országos jelentőségű pályájára a múlt századi nagy szabadelvű generációt követő újabb nemzedék meghatározó egyénisége, az egerszegi születésű kultuszminiszter, Wlassics Gyula – aki szintén talált elfogadható kompromisszumokat: minisztersége idején születhettek meg például több évtizedes viták után legfontosabb törvényeink az egyik legkényesebb kérdésben, az állam és egyház szétválasztásában. Folytatta a sort a háború utáni koalíciós kormányok legtovább élt tagja, Keresztury Dezső is, aki kultuszminiszterként a modern európai szellem és a magyar kultúra szintéziséért harcolt. Közben egykori egerszegi hit-tantanára, Pehm József – már Mindszenty József hercegprímásként – a szélsőséges diktatúrák elleni bátor kiállás jelképévé vált. A rendszerváltást követően pedig Göncz Árpád, az új köztársaság első elnöke ért el éveken át nagy népszerűséget, legalább ennyiben összhangot.

Ez a föld Spissich Jánosé, Festetics Györgyé, Batsányi Jánosé, Kisfaludy Sándoré és Károlyé, Csány Lászlóé, Hevesi Sándoré, Goldmark Károlyé, Pataky Kálmáné, Farkas Ferencé, Mező Ferencé, Pais Dezsőé, Öveges Józsefé, Izsák Imréné, Fejtő Ferencé, Gábor Miklóssé, Básti Lajosé, Ujlaky Lászlóé, Portisch Lajosé, Orsós Jakabé is. Még hosszan folytathatnám a sort. Azoké is, akik máshonnan érkeztek, jól érezték magukat, ide települtek, mint Pálóczi Horváth Ádám vagy Csengery Antal, mostanában pedig Szabolcs Péter, Ruszt József, Jeles András, Utassy József, Bereményi Géza. Hadd említsek még egy nevet. Ő nem élt itt, de vonzotta az itteni közösség szelleme: a Spissich János alispán és Pálóczi Horváth Ádám nevével fémjelzett egykori egerszegi szabadkőműves páholyba kérte felvételét a távolból Kazinczy Ferenc... Mind nagyszerű emberek, génjeikben magyar, horvát, szlovén, német, zsidó, roma és még ki tudja, milyen gyökerekkel, mégis egy nyelven, hasonló identitással, emberiséggel.

Valamennyiükben találhatunk valami közöset: mindenekelőtt a másik emberrel szemben megtanult kölcsönös tiszteletet, megbecsülést, türelmet. Gyökere valószínűleg belső eredetű valamennyire, de alakíthatta a szerencsés földrajzi helyzetből származó adottság is: ilyen légkör sokkal természetesebben alakulhatott ki, ha az osztrák, szlovén, horvát szomszédainkban a másik alkotó

⁵ A tihanyi alapítólevél.

⁶ Balatonfüreden.

⁷ Zalaegerszegen.

⁸ Keszthelyen.

embert ismertük meg; aki nemcsak más, de lényegében olyan is, mint mi; akinek inkább hasonlóak, mint eltérőek a normái; akivel együttműködhetünk; akitől tanulhatunk is. Az itteniek a „másikban” ezért elsősorban a hasonló emberrel találkoztak, nem az ellenséggel. Ha másfelé másfajta kép alakult ki, biztosan érthető. Minden bizonnyal mást jelent az „idegen” ott, ahol a zsigerekben inkább az maradt meg, hogy hogyan kerültek szembe a fegyveres katonával, miközben éppen fosztogatott vagy a nőket erőszakolta meg.

Az itteni toleranciának szinte jelképe, hogy a megye első székhelyén, Zalaváron a világ legtermészetesebb módján kapott helyet egymás mellett a magyar állam megalapítójának, Szent Istvánnak és a szláv írásbeliség megteremtőinek, az itt is élt Szent Cirillnek és Szent Metódnak emlékoszlopa. Mert lehet így is, szentségük egyetemessége egymást erősíti.

*

Egyszer Budapesten egyik újságíró is ismerősömnek felsoroltam néhány nevet az előbbieik közül. Legyintett: illet bárhol össze lehet állítani. Nemrégiben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében járt, ott Kossuth Lajosról, Esze Tamásról és a környék más nagy szülötteiről beszéltek hasonlóan. Próbáltam bizonygatni, hogy a mi névsorunkat nemcsak a közös szülőhely köti össze, hanem mindenekelőtt tartalma: az összhang keresése. És ami szintén kiemeli őket a „bárhol” köréből: hogy ezzel a stílussal, józansággal, mértékletességgel saját területükön cselekvően alakították is sorsukat, életünket.

Ekkor villant be a máig megválaszolatlan kérdés: hiszen az újságíró által megjelölt személyek, közös szülőhelyük – lehet, hogy éppen az ország ellenpontját jelentik, ahonnan a dinamikus mozgalmak, forradalmak indultak ki? Létezhet ilyen két pólus? Thomas Mann az európai kultúra észak-déli polaritásáról beszélt. Érdemes elgondolkodnunk erről, hiszen ő önmagában is fogékony volt mélyebb összefüggésekre, de Freuddal és Junggal is személyes kapcsolatban állt. Mégis – hazánkra mintha más lenne jellemző.

Nézzünk csak néhány példát történelmünkéből! Az egységünk megteremtésére törekvő Zrínyi Miklós unokahúga, Ilona innen éppen oda került, mikor 1666-ban a zempléni Sárospatakon férjhez ment I. Rákóczi Ferenchez. És házasságukból született meg az a II. Rákóczi Ferenc, aki átvette az ottani Esze Tamás által vezetett fegyveres felkelés vezetését, és vezérlő fejedelemtént, nemzeti uralkodónkként évekig egységbe tudta fogni az akkori Magyarországot. Vagy másik sorsalakító időben, 1847-ben szellemileg ismét találkozott a két pólus: az itteni békés, nyugodt bölcs, Deák Ferenc korábbi gondolatainak felhasználásával a dinamikus, tömegeket magával ragadó zempléni Kossuth Lajos készítette el az *Ellenzéki Nyilatkozat* tervezetét, majd Deák végső formába öntötte – és ritka összedolgozásuk, kölcsönhatásuk eredményeként megszületett a korszerű Magyarország programja. Az elmúlt háromszáz év két meghatározó eseménye, a Rákóczi-szabadságharc és az 1848-as tavaszi békés hatalomátvétel – valamiféle érdekes véletlen folytán, az északkeleti és délnyugati pólus egyesüléséből, közös hatásaként jött létre.

Nézzük, kívülről hogyan látott minket a velünk rokonszenvező C. A. Macartney 1930-ban megjelent könyvében?

„A magyar nemzet zöme, az igazi finnugorok, viszonylag (ha nem is nagyon) békés földművesek, nem vándorlók, otthonukat dimbes-dombos tájon... a Dunától nyugatra rendezték be. Az Alföld síkságát a kabarok nomád fajtája, igazi türkök: gulyások, lovasok és harcosok, a nemzet hajtóereje és hadserege foglalta el, mint »a magyarok seregei között az első«. Úgy hiszem, ez volt az a fajta, amelyik a sztyeppe szlávjaira és oroszaira rárontott, amelyik hadjáratot indított a bolgárok ellen 895-ben, nagy részben és több mint fél évszázadon át volt Európa réme.”⁹

Lehet, hogy ez a különbség a honfoglalásig vezethető vissza, akár etnikai okokból is? Hiszen a zalaiak nagy része lakosságunk keveredése ellenére is viszonylag sokáig elég zártan őrizte meg arculatát. Lehet, hogy példáink közös személyiségjegyeit erre az eleve békésebb alaptermészetre

⁹ Arthur Koestler a kazárokról szóló könyvében idézi ezt a részt. C. A. Macartney: *The Magyars in the ninth century*, Cambridge, 1930. In: Arthur Koestler: *A tizenharmadik törzs*, Kabela Kft., 1990. – 80. oldal.

vezethetjük még mindig vissza? Vagy mennyire lehet reális alapja annak a zalai folklórból Szentmihályi Imre által idézett elemnek, melyre László Gyula többször is hivatkozott, hogy az itteniek a székelyekhez hasonlóan már fogadták volna Árpád magyarjait?

Ki tudja? Nem állítok semmit, nem akarok a fenti tényekbe bármit belemagyarázni. Az egerszegi Pais Dezső szakmai toleranciáját tükröző gyakori mondása szerint „*lehet más megoldás is*”. Amiről most írtam, szintén lehet, hogy csak a véletlenek játéka.

Azért folytassuk, zárjuk le ezt a gondolatot. Nézzünk a Kárpát-medence etnikai és hazánk politikai térképére. Megmaradt területünk, még inkább a tömbben együtt élő magyarság elhelyezkedésének földrajzi hossz tengelye ugyancsak északkelet–dél nyugati irányt mutat. Mint a vasreszelék a mágnes két sarkának hatására. A történelem során északkeletről érkeztünk. És a másik irány – a mediterrán világ, az egykori Imperium Romanum, majd a középkori összemberi, univerzális latin kultúra vagy akár a kereszténység központja, Róma felé mutat. Vagy amerre mostanában európai közlekedési folyosó épül ki, új autópályákkal, vasútvonallal, Horvátország, Szlovénia, majd Olaszország, a mediterrán világ felé – közelebb hozva az embereket egymáshoz, más módon is beillesztve hazánkat az európai közösségbe, vérkeringésbe, mint az elmúlt századok elsősorban német kapcsolatrendszerén, akár szűrőjén keresztül...

Zalát Szent István 1009-ben, több mint ezer éve alapította, de a zalai szellemnek bőven lesz dolga az előttünk álló évezredben is.

Németh Miklós:

Vissza a fénybe